

מילת ישראל בליל יצ"מ; ועל בריתך שחתמת בבשרנו

[א] רש"י שמות יב, ו

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צוה כן בפסח דורות. היה רבי מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר (יחזקאל טז, ח) "ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים", הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם פסוק ז) "ואת ערום ועריה",
ונתן להם שתי מצות; דם פסח, ודם מילה, שמלו באותו הלילה, שנאמר (שם פסוק ו) "מתבוססת בדמיך", בשני דמים.

(1) מדוע דוקא שתי מצות אלו? ועוד, מהי הכפילות "ערום ועריה"? ועוד, מהי ההדגשה **דם פסח** ו**דם מילה**?

(2) הגור אריה פותח בעבורנו אשנב להבנת דברים אלו;

[ב] גור אריה שם

דם פסח ודם מילה. דוקא אלו שני דמים נתן הקב"ה לגאול את ישראל בהם, כי מתחלה היו ישראל עבדים לפרעה, ובשביל המילה היו עבדים להקב"ה, שהרי מפרשים טעם המילה מפני שהוא אות באדם שהוא רשום להיות עבד להקב"ה, שכל עבד צריך שיהיה לו חותם עבדות, כדתנן במסכת שבת (נח.). אין עבד יוצא בחותם שלו בשבת, עיין התם. וזהו שאנו אומרים "ועל בריתך שחתמת בבשרינו" (בברכת המזון). ובמילה לחוד לא סגי, **כי העבד צריך שיהא עובד**, ואם אינו עובד אין כאן עבדות, **לכך נתן להם הפסח שהיא עבודה**, דבכל מקום נקרא "עבודה", דכתיב (פסוק כו) "מה העבודה הזאת לכם", ועוד נאמר (להלן יג, ה) "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה". ובפסח לחוד לא סגי להיות עובדים להקב"ה, כי המילה היא שהאדם הוא נקרא עבד להקב"ה, ואילו פסח לא היו רק עבודה אחת, ובשביל זה אינו ראוי לגאולה עולמית. **אבל כאשר הוא עבד להקב"ה והוא עובד בוראו**, זה היו עבד גמור, שבשביל שהוא רשום לעבדות והוא עובדו - זהו עבדות גמור... ואז נקרא "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה, נה) ולא עבדים לעבדים (קידושין כב:), וגאלם הקב"ה מן עבדות של פרעה.

(3) נמצינו למדים שרק שילובם להדדי של מילה וקרבת פסח ליחידה אחת, יוצר שם "עבד" גמור, המזכה את בעליו בגאולת מצרים. כי גם הקב"ה נוהג בהנהגה של "עבדי הם, ולא עבדים לעבדים".

(4) מצינו מקום נוסף שקרבן פסח ומילה נפגשים;

[ג] משנה ריש כריתות

שְׁלֵשִׁים וְשֵׁשׁ כִּרְתוֹת בְּתוֹרָה, הַבָּא עַל הָאָם, וְעַל אִשְׁתֵּי הָאָב... וְהַמְּפֹטֵם אֶת הַקְּטָרֶת, וְהַסֹּד בְּשֵׁמֶן הַמִּשְׁחָה. הַפֶּסַח וְהַמִּילָה בְּמִצּוֹת עֲשֵׂה:

[ד] רש"י שם

הפסח והמילה במצות עשה - יש בהן כרת... אבל אינן כולו מצות לא תעשה וינהו.

(5) קרבן פסח ומילה הן המצות עשה היחידות שיש עליהן חיוב כרת באי קיומן, ולגורא הדברים מבוארים היטב, כי שתי מצות אלו הן הזהות היהודית, ומבלעדיהן ממילא נכרת מישראל.

(6) וזו הכפילות "ערום ועריה"; "ערום" משמע ללא בגדים, וזהו כנגד מצות, שהן "בגדים", וכמבואר לפנינו;

[ה] רש"י בראשית ג, ז

וידעו כי עירומים הם - אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו "וידעו כי עירומים הם"?
מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה:

(7) "עריה" משמע מגולה ומבוזה בעצם [רד"ק יחזקאל טז, ז]. נמצא "ערום ועריה" הם כנגד "עובד" ו"עבד".
(8) זו ההדגשה של "דם"; מדובר כאן במצות השייכות לזהות האדם, ו"הדם הוא הנפש".

(9) יש בזה הטעמה מיוחדת; הנה המימרא של שמואל בגמרא, הנדרש מפסוק שנאמר בקרבן פסח;

[ו] שמות יב, מג-מד

(מג) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כֹּל בֶּן נָכָר לֹא יֹאכַל בוֹ:
(מד) וְכֹל עֶבֶד אִישׁ מִקְּנַת כְּסָף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכַל בוֹ:

[ז] גיטין לח., ורש"י שם

אמר שמואל, המפקיר עבדו יצא לחירות [מלהשתעבד לרבו עוד" (רש"י שם)], ואינו צריך גט שחרור
 [להתירו בבת ישראל]. שנאמר "וכל עבד איש מקנת כסף", עבד איש ולא עבד אשה? !
 אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו, קרוי עבד. שאין לו רשות לרבו עליו, אין קרוי עבד.

(10) ארון מלים תבחן. חידושו של שמואל הוא שכאשר חסר ה"עובד" ל"עבד", הרי שלא רק ב"עובד" חסר, אלא אף ב"עבד" חסר. הפסוק המלמדנו על כך הוא פסוק שנאמר דוקא בפרשה של קרבן פסח. כי כך נאה וכך יאה. מהותו של קרבן פסח היא להנחיל לישראל שם "עובד" בנוסף לשם "עבד" שקבלו מהמילה. הרי שקרבן פסח מכריז בשער בת רבים שלא די בשם "עבד", אלא שצריך גם "עובד". ולכך קרבן פסח הוא המקור לדינו של שמואל. חזו הערה נפלאה!

(11) אך יש להבין מילה זו משני אנפין;

(12) **שאלה ראשונה**; מדוע לא מוזכרת בתורה להדיא מילת ישראל באותו לילה, לעומת קרבן פסח המוזכר בהבלטה יתירה?

(13) **שאלה שניה**; קיימא לן שאין מילה בלילה [גם לא מילת גרים (יבמות עא:)], ואיך ישראל נימולו בלילה?

(14) מצינו שני פנים במילה;

[ח] מנחות מג:

בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ, וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי, שאעמוד ערום בלא מצוה. וכיון שמזכר במילה שבבשרו, נתיישרה דעתו.

[ט] קהלות יעקב קידושין סימן כח

למה לי קרא למעוטי נשים ממילה [קידושין כמ.], הא הוי מצות עשה שהזמן גרמא, כיון שאינו בלילה. והמהרי"ט בחידושו לקידושין כמ. תירץ משום דמצות מילה היא מצוה נמשכת שמקיימה כל ימיו בזה שהוא מהול. ונהי דמצות מעשה המילה אינה אלא ביום, אבל מה שהוא מהול מתקיים תדיר ביום ובלילה, ולא דמי לציצית. וסברא זו כתבה מהר"ח אור זרוע בתשובה סימן יא, דמילה עיקר מצותה שיהא מהול, והיא מצוה נמשכת כל ימי חייו. וראיה לזה ממה שאמרו חז"ל דדוד המלך ע"ה כשהיה במרחץ נצטער שהוא ערום בלא מצוה, וכיון שזכר על המילה שמח. ואי ס"ד דאין המצוה אלא במעשה המילה, א"כ עכשיו אין לו בו שום מצוה. ואי משום שכבר נעשה בגופו מצות מילה, למה לא שמח על ראשו שכבר הניח עליו תפילין מימים ימימה, וכן שאר המצות.

(15) ואף אגן נאמר, שהמילה שבלייל יצ"מ היתה כדי להיות "מהול" ועבד, וכמבואר בג"א למעלה, ולכך אין בזה קושי שנימולו בלילה, שהרי "מהול" נוהג אף בלילה, כמבואר במהרי"ט הנ"ל. ומיושבת השאלה השניה.

(16) וכן מבואר במהר"ל שלפנינו שהמילה של יצ"מ היתה להיות "מהול";

[י] גבורות ה' פל"ה

לכך נתן להם שתי מצות אלו, דם פסח ודם מילה, והיא הסרת הערלה, שהוא פחיתות וגנות האדם, ואין דבר גנות ופחיתות כמו הערלה המבדיל בין השם יתברך ובין האדם. ואחר שהסיר פחיתות וגנות שלו אז יעבוד לו בודאי, וזה דם פסח, שהפסח הוא עבודתו לו יתברך.. אבל שיהיה עובד עם פחיתות וגנות שעדיין בו, אין זה עבודה.

(17) לכך לא נזכרה מילה זו בתורה, כי אין המילה הזאת חלה מצד המעשה שבה, אלא מצד ה"מהול" שבה, והמעשה הוא רק היכי תמצא כדי להיות מהול, וכמו שהתבאר. ומיושבת השאלה הראשונה.